

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תקנט, פרשת וישלח, תשפ"ד

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

למכור לגזלן חפץ בדמי גזלה

ובו יבואר: א. האם מותר לסייע לגנב, לעשות שינוי רשות בחפץ הגזול. ב. האם מותר למכור לגנב, ולקבל ממנו כסף שגנב. ג. עשיר שנתן לחתן יתום חצי מליון שקל לקנות דירה, והתברר שיש לחתן מליון וחצי שקל, האם יכול הנותן להוציא מהחתן את כסף שנתן. ד. בדין הנ"ל, האם מותר למכור לחתן דירה, ויש לחשוש שמסייע ידי עוברי עבירה.

הנידון

"יש לי דירה למכירה ששוה שלושה מליון שקלים. בא אלי בחור מבוגר יתום, שרוצה לקנות את הדירה. שאלתי אותו, איך יתכן שיש לך כל הרבה כסף לדירה כזאת, ואמר לי שנסע לארצות הברית, ועבד שם שנה וחצי, וחסך מליון וחצי שקל. מלבד זאת, לפני כמה חודשים, אחרי שחזר מארצות הברית, הוא פנה לגביר, לבקש עזרה לנישואין, והלה נתן לו חצי מליון שקלים, לכן יש בידו שני מליון שקלים, ואת השאר יקח משכנתא. אין לי ספק, שהחצי מליון שנטל מהגביר הם גזל ממש ואם היה יודע שיש לו מליון וחצי שקלים לא היה נותן לו פרוטה. לפיכך, נפשי בשאלתי, האם מותר למכור לו את הדירה, שהרי הכסף שבידו גזול הוא, ואני גורם הפסד לעשיר, שלפני המכירה הוא יכול לתבוע את הכסף הגזול, ולאחר מכן זה רק תביעה, כי הכסף כבר בשינוי רשות".

תשובה

מותר למכור לו את הדירה, ואפילו מצוה, מכמה טעמים: א. כנראה העשיר לו יהיה יכול להוציא את הכסף בדין, מהחתן. ב. אינו משלם בכסף שקיבל, וכבר קנה אותו. ג. לנותן ניחא שיקנה דירה, כדי שיהיה לו מהיכן לגבות.

ביאור התשובה

גזל ממון – האם מותר למכור לגזלן חפץ

יש לחקור, מה הדין בגזלן שידוע לנו שגנב כסף, והכסף שבידו גזול, ובא לקנות מהמוכר חפץ, האם יש איסור למכור לו. וצדדי הספק הן,

דממון זה בעצמו, חייב להשיב לגזל, דכל גזלן חייב להשיב לגזול את הגזלה בעצמה אם לא קנה בקניין גזלה, וכבר ביארנו בסימן תקמב שיאוש לחוד אינו קונה אלא עם יש שינוי רשות, נמצא שעל ידי שהגזלן נותן למוכר את הכסף, הוא מפקיע מהכסף את בעלות הגזל, ויש לברר, האם איסור זה יש גם על המוכר או רק על הגזלן.

איסור לסייע לגנב שיהיה שינוי רשות

כתב המחבר (חושן משפט שסט, א) וז"ל "אסור לקנות דבר הגזול מהגזלן, ואסור לסערו על שינויו כדי שיקנהו, שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהם מחזיק ידי עוברי עבירה ועובר על ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) "עכ"ל והוא לשון הרמב"ם (גזלה ואבדה ה, א). ובביאור כוונתו כתב הסמ"ע (שם, ס"ק א) וז"ל "לסערו על שינויו. פירוש, כדי שיצא מיד הגזלן ויהיה שינוי רשות, ויקנהו אח"כ ביאוש ושינוי רשות, וגם בלא שינוי רשות קנהו אם נשתנה שינוי גמור שאינו חוזר, או אפילו חוזר אם יש יאוש עם שינוי השם, וכמ"ש בסימן שנ"ג [סעיף א' - ג'] ושם"א [סעיף ב' ד'], ואסור לסערו שיבוא לידי אחד מהשינויים הללו" עכ"ל.

מבואר ברמב"ם ובמחבר, שאסור לקנות חפץ גזול מגנב, שעל ידי זה הגנב קונה את החפץ הגזול על ידי יאוש ושינוי רשות. לפי זה, פשיטא, שכשם שאסור לקנות מהגנב חפץ גזול, אסור למכור לו חפץ אם משלם בכסף שגזל, שהרי זה ממש מסייע לו לקנות את הכסף.

העולה מזה: מבואר ברמב"ם ובמחבר, שאסור לקנות חפץ גזול מגנב, שעל ידי זה הגנב קונה את החפץ הגזול על ידי יאוש ושינוי רשות. לפי זה, פשיטא, שכשם שאסור לקנות מהגנב חפץ גזול, אסור למכור לו חפץ אם משלם בכסף שגזל, שהרי זה ממש מסייע לו לקנות את הכסף.

עשיר שנתן מתנה לחתן יתום, והתברר שיש ליתום כסף, האם יכול לתבוע ממנו את הכסף בחזרה

עוד יש לברר, מה הדין אם עשיר נתן לחתן חצי מליון שקלים שיקנה דירה, ולבסוף התברר שיש לחתן כבר מליון וחצי, האם יכול העשיר להוציא מהחתן את הכסף בדין, כיון שהוא גזל.

והנה כבר ביארנו בסימן רמח, בדיני אומדנא, שאין לבטל קניין אלא באומדנא דמוכח, והנה אם הנותן היה אומר בפירוש שנותן את הכסף

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ג. נראה לי שבנידון דידן יש טעם מיוחד להתיר, אפילו אם הוא הממון ממש שיקבל מהעשיר, ואפילו זה ממון שיכול להוציא ממנו בדין. דהנה, אנן סהדי, שניחא ליה לעשיר שיקנה דירה, כדי שיהיה לעשיר מהיכן לגבות את הגזל, שהרי אם לא יקנה דירה ויתבע אותו לדין על הגזל, מהיכן יגבה את גזילו, תמיד ניחא לנגזל שיהיה לגזלן נכסי דלא נידי לגבות גזלו ממנו, לפיכך לעניות דעתי בנידון זה בודאי מותר ומצוה למכור לו דירה.

העולה מזה: מותר למכור דירה לחתן, שקיבל חצי מליון שקל מעשיר, אע"פ שהיה לו כבר מליון וחצי, ואין זה מסייע לקנות ממון גזול, מכמה טעמים: א. המוכר אינו יודע בודאי שהנותן יכול להוציא בדין את מה שנתן, וכנראה אינו יכול. ב. הכסף שקיבל כבר הופקד בבנק, ונקנה לו בשינוי רשות. ג. לנותן ניחא טפי שיהיה למקבל דירה, כדי לגבות משם את הכסף הגזול.

דינים העולים:

א. מבואר ברמב"ם ובמחבר, שאסור לקנות חפץ גזול מגנב, שעל ידי זה הגנב קונה את החפץ הגזול על ידי יאוש ושינוי רשות. לפי זה, פשיטא, שכשם שאסור לקנות מהגנב חפץ גזול, אסור למכור לו חפץ אם משלם בכסף שגזל, שהרי זה ממש מסייע לו לקנות את הכסף.

ב. נתן לחתן יתום חצי מליון שקל, והתברר שיש לחתן מליון וחצי לקניית דירה, הנותן יכול להוציא בדין את הכסף מהחתן, רק אם אמר לו שנותן לו בתנאי שאין לו כסף לדירה, או שהחתן אמר לו שאין לו. אבל בסתם, אין זה אומדנא דמוכח שנתן לו על תנאי זה. וכמוכן זה גם תלוי מי האיש העשיר, והכל לפי ראות עיני הדיין, שאם יש אומדנא דמוכח שהיתה מתנה בטעות, יכול לתבוע בחזרה מה שנתן, ואם אין אומדנא דמוכח, אין יכול לתבוע בחזרה מה שנתן.

ג. מותר למכור דירה לחתן, שקיבל חצי מליון שקל מעשיר, אע"פ שהיה לו כבר מליון וחצי, ואין זה מסייע לקנות ממון גזול, מכמה טעמים: א. המוכר אינו יודע בודאי שהנותן יכול להוציא בדין את מה שנתן, וכנראה אינו יכול. ב. הכסף שקיבל כבר הופקד בבנק, ונקנה לו בשינוי רשות. ג. לנותן ניחא טפי שיהיה למקבל דירה, כדי לגבות משם את הכסף הגזול.

בגלל שאין לחתן אפשרות לקנות דירה, בודאי היה יכול להוציא ממנו בדין את הכסף. או אם החתן אמר לו שאין לו כסף לדירה. אבל אם החתן ביקש סיוע לחתונה, והעשיר חשב שאין לו דירה, ולבסוף התברר שיש לו, אינו יכול לתבוע ממנו בדין, כיון שאין זו אומדנא דמוכח, כי לפעמים אדם עשיר נותן לחתן יתום שיהיה לו בשפע אפילו שכבר יש לו מליון וחצי, ואף על פי שזה לא כל כך מסתבר, אבל אין זה אומדנא דמוכח כדי להוציא ממון מידו. וכמוכן זה גם תלוי מי האיש העשיר, והכל לפי ראות עיני הדיין, שאם יש אומדנא דמוכח שהיתה מתנה בטעות, יכול לתבוע בחזרה מה שנתן, ואם אין אומדנא דמוכח, אין יכול לתבוע בחזרה מה שנתן.

העולה מזה: נתן לחתן יתום חצי מליון שקל, והתברר שיש לחתן מליון וחצי לקניית דירה, הנותן יכול להוציא בדין את הכסף מהחתן, רק אם אמר לו שנותן לו בתנאי שאין לו כסף לדירה, או שהחתן אמר לו שאין לו. אבל בסתם, אין זה אומדנא דמוכח שנתן לו על תנאי זה. וכמוכן זה גם תלוי מי האיש העשיר, והכל לפי ראות עיני הדיין, שאם יש אומדנא דמוכח שהיתה מתנה בטעות, יכול לתבוע בחזרה מה שנתן, ואם אין אומדנא דמוכח, אין יכול לתבוע בחזרה מה שנתן.

האם מותר למכור דירה למי שהכסף גנוב

עכשיו נבוא לבאר נידון דידן, האם מותר למכור לחתן דירה. והנה, אם התברר שהעשיר היה יכול להוציא את הממון שנתן בדין, כפי הכללים שכתבנו לעיל, והעשיר נתן בידו כסף מזומן, הרי מבואר ברמב"ם ובמחבר שאסור למכור לו דירה, ולסייע לו לעשות שינוי בכסף. אבל בנידון דידן בודאי המוכר מותר למכור לו את הדירה מכמה טעמים:

א. אין ידוע מה היה בין העשיר והחתן, ואין ידוע כלל אם יכול להוציא ממנו בדין, והמוציא מחברו עליו הראיה, ואם אין עדים שעשה עמו תנאי שנותן בגלל שאין לו, תמיד יכול החתן לטעון בבית דין שרק ביקש סיוע, ולא אמר לו שאין לו כסף, וכיון שאי אפשר להוציא את הממון בדין, בודאי שמותר למכור לו דירה.

ב. אפילו אם מדובר באופן שיכול להוציא ממנו בדין את הכסף, אף אחד לא נותן חצי מליון שקלים מזומן, בודאי זו הייתה העברה בבנק. ואפילו אם נתן לו העשיר מזומן, הרי עכשיו הכסף בבנק, וכבר עבר שינוי רשות כי הפקיד בבנק, ואין המוכר מקבל את הממון שהעשיר נתן לו.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

